

Myter om våldtäkt

Riksorganisationen för kvinnojourer
och tjejjourer i Sverige

Röks

Myter om våldtäkt

Förord

Att män och pojkar tar sig rätten att våldta kvinnor och flickor antingen ensamma eller i grupp är ingen ny företeelse. I

Gutelagen från år 1200 så stadgades det att:

”Tager du en kvinna om handleden, böta halvt mark, tager du om armbågen, böta åtta örtug, ovanför knät, fem örtugar, tager du ännu högre upp, då är det skamliga greppet och heter en dåres grepp; där gälla inga penningböter; de flesta tåla när det kommit därhän”.

På 1400-talet var det dödsstraff om någon våldtagit en kvinna, men då klassades det som ett egendomsbrott, det vill säga någon hade skändat mannens egendom. Det slår mig att synen på kvinnan som egendom och någon som egentligen ”vill” - även om hon säger nej - niohundra år senare faktiskt inte är så annorlunda mot idag. Kvinnor och flickor som blir våldtagna i hemmet, på klassfester, efter att ha följt med någon hem efter krogen mår oerhört dåligt. De lägger för det mesta skulden på sig själva och det gör ofta omgivningen också.

Vi kan se de gamla föreställningarna från 1200-talet gå igen, ibland i domstolarnas resonemang, ibland bland folk i allmänhet. Vi glömmer eller vill inte se de verkligt skyldiga. De män och pojkar som är förövare kommer oftast undan tack vara de myter som florerar i samhället.

Denna skrift som Roks nu ger ut vill få oss att fundera på vilka föreställningar vi upprätthåller genom att inte granska myterna kring våldtäkt. Vi hoppas att skriften kan bli en ögonöppnare för alla!

Angela Beausang, fd. ordförande Roks, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige.

Förord 2

Roks tog fram denna skrift för första gången 2013 i syfte att slå håll på de myter som kvinnor och tjejer tvingas utsättas för innan, under och efter en våldtäkt. Istället för att mötas av samhällets stöd när hon berättar om ett övergrepp, blir hon tvingad att försvara sitt beteende: Vad hade hon på sig?

Varför följde hon med honom hem? Sa hon verkligen nej – tydligt nog, högt nog, i rätt ton? Frågorna riktas mot henne. Inte mot honom. Hans handlingar blir orörda, hennes agerande dissekteras.

År 2025 har vi inte rört oss en millimeter framåt, trots samtyckeslag, trots ökad medvetenhet, trots kamp. Kvinnor och tjejer förväntas fortfarande ha sex om en man vill. Samhällets grundinställning är att hans begär är självklart – hennes gränser är ett störningsmoment. I rättssalar, hos polisen, i skolan, bland vänner och familj, görs fortfarande hennes klädval, relation till förövaren, sättet hon sa ifrån på till bevismaterial mot henne.

År 2025 tystas fortfarande kvinnor och tjejer när de berättar att de blivit våldtagna. Tystas av misstänksamhet, skuld, och ett rättssystem som kräver perfektion i hur du blivit utsatt – annars räknas det inte. Det räcker inte att ha blivit våldtagen.

Du måste vara rätt sorts offer och han rätt sorts förövare.

Det här är ett upprop. Ett motstånd mot alla de myter som fortfarande hålls vid liv för att skydda mäns våld och kontroll. Roks väljer därför att uppdatera denna skrift – inte för att vi vill, utan för att vi måste. För att inget har förändrats.

Den här skriften är tillägnad alla kvinnor och tjejer som berättat men inte blivit trodda, som kämpat men inte fått rätt – för er som fortfarande väntar på upprättelse.

Adine Samadi ordförande Roks, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige

Inledning

För många av oss är våldtäkt ett brott som är svårt att förstå. Hur kan någon vilja göra någon annan så illa? Vi vill gärna hitta förklaringar som förmildrar. Sade hon verkligen nej? Kan det inte bara vara ett missförstånd? Varför var hon ute själv så sent? Och han är väl ingen riktig våldtäktsman, han som är så snygg och dessutom har flickvän? Hur är det våldtäkt när de är tillsammans? Hon har kanske anmält honom för att hämnas när han inte ville vara ihop med henne.

De här funderingarna är väldigt vanliga, både hos kvinnor och tjejer som blivit våldtagna och samhället i stort. Jourkvinnor och jourtjejer möter dem frågorna om och om igen. Lika vanliga är frågorna om vem som egentligen våldtar. Många har rasistiska föreställningar om vem som våldtar. Vissa frågar sig om våldtäktsmännen i första hand har utomeuropeisk bakgrund, andra om de kommer från någon särskild kultur. Eller de med psykiatriska diagnoser eller svårigheter? Eller alkoholpåverkade, åtminstone alkoholen borde väl gå att använda som förklaring?

När en tjej anmäler en kille för våldtäkt innebär det ofta att hennes karaktär, moral, klädstil och levnadssätt granskas och ifrågasätts. Inte bara i domstolen utan bland människor i hennes närhet och ibland även i media. Alldeles för många har svårt att begripa att killar och män i deras närhet begår våldtäkter exempelvis att helt vanliga snygga och populära killar eller familjefäder med fru, barn och fast jobb, våldtar. Konsekvensen blir att tjejer och kvinnor som anmäler blir misstrodda. På många sätt är det förstås helt förståeligt - för vi vill inte tro att det har hänt, det är för smärtsamt att ta in. Men sanningen är att de allra flesta våldtäkter begås inomhus, av en gärningsman som är bekant med offret och

som sällan behöver använda fysiskt våld för att tvinga sig på kvinnan eller tjejen. Sanningen är att det är en myt att tjejer och kvinnor anmäler killar och män för våldtäkt utan grund. Det grundar sig i ett kvinnohat som syftar till att kvinnor och tjejer ska tystas ner och inte få berätta om att de varit utsatta för våldtäkt.

Sanningen är också att våldtäkt handlar mer om våld, makt och kontroll, än om någon slags oförmåga att kontrollera sin sexuella lust. Det är inte ovanligt att man skyller på att han var alkoholpåverkad. Både nyktra och alkoholpåverkade män och killar våldtar. Det går inte heller att förklara övergreppen utifrån etnicitet eller hans psykiska tillstånd. Den här skriften lyfter upp de vanligaste myterna om våldtäkt och sexuella övergrepp. Den har tagits fram på uppdrag av Roks, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, eftersom det finns ett behov av fakta och argument som slår hål på myter och fördomar om sexuellt våld. Roks har också uppdaterat skriften, men myterna är desamma. Kvinnor och tjejer som utsätts för våldtäkt möts fortfarande av samma myter och påståenden som när Roks tog fram denna skrift 2013. Förhoppningen är att den kan vara till stöd för alla som kommer i kontakt med tjejer och kvinnor som utsatts för sexuellt våld, men också till de som möter anhöriga till både utsatta och förövare. I texten förekommer även autentiska citat från kvinnor och tjejer som varit i kontakt med Roks kvinno- och tjejjourer. De har också gett medgivande till att Roks får använda citaten i skriften.

Myten om den vanligaste våldtäkten

Direkt när vi öppnar webben eller sociala medier kan vi läsa om serievåldtäktsmän som våldtagit kvinnor och tjejer ute i mörkret. Det är inte ovanligt att männen och killarna beskrivs ha psykiatriska diagnoser eller ett tidigare missbruk, och att det är skälet till varför de misshandlat och våldtagit henne. Genom nyhetsrapporteringen i medierna förstärks den stereotypa bilden av att en våldtäktsman är icke-vit och har en viss kulturell bakgrund.

Dessa typer av övergrepp sker, men är långt ifrån representativa för brottet våldtäkt. Den vanligaste brottsplatsen är förövarens eller den utsattas bostad. Det är inte heller ovanligt att våldtäkten begås i skolan eller i den digitala miljön. En förhållandevis liten andel är så kallade överfallsvåldtäkter. Det är alltså mycket vanligare att en kvinna eller tjej blir utsatt av någon i sin närhet, vilket också gör det svårare för henne att anmäla. Att anmäla någon man känner för våldtäkt kan innebära stora sociala konsekvenser för henne. Personerna i kvinnans nätverk väljer vem de ska tro på – och många väljer hans sida. Många av de kvinnor och tjejer som får stöd av Roks kvinno- och tjejjourer känner sig svikna och misstrodda av sina närmaste. De flesta vill inte tro att en kille eller man som vi känner kan vara en våldtäktsman. Enligt Brås rapport ***gärningspersonens kön, ålder och relationer till den utsatta*** från 2023 är förövaren av sexualbrott en man. I 98 procent av fallen är förövaren en man.

“Tjatsex” eller tjatvåldtäkt

Med tjatsex menar vi det sex som tjejer och kvinnor ofta går med på, mot sin vilja, efter att ha utsatts för påtryckningar i form av tjat. Det kan också beskrivas som tjatvåldtäkt eftersom det fortfarande handlar om att han övertalar henne till sex. Tjatat kan också eskalera till hot eller liknande, berättar de kvinnor och tjejer som Roks kvinno- och tjejjourer möter. Att tjata, förolämpa eller hota för att få sin vilja fram är det samma som att tvinga. Kvinnor och tjejer berättar också att tjatandet pågick under så lång tid att de tillslut kände att det inte fanns någon annan utväg än att “gå med på” våldtäkten eller övergreppet.

Män och killar som utövar sådana här påtryckningar för att få ha sex kan säga saker som att han inte haft sex på länge, att hon lovat honom, att hon minsann är i en relation med honom och att sex “ska” vara en del av relationen, att han bara vill visa henne kärlek och att han inte kan göra det genom att hon säger nej. Det är inte ovanligt att han varvar mellan nedtryckande ord och kärlek.

Tjatsex har länge betraktats som något ofarligt. Men när ett nej till sex inte respekteras skadas självkänslan. Det är ett brott mot kvinnans eller tjejens rätt att bestämma över sin egen kropp. Tjatsex är en mycket vanligare form av övergrepp än överfallsvåldtäkt men får inte alls samma utrymme i samhällsdebatten.

Myten om den falska anmälan

En vanlig myt om våldtäkt är att det görs ett stort antal falska anmälningar och att det är lätt för en kvinna att få en man dömd för våldtäkt i Sverige. De som sprider dessa myter påstår ofta att detta är något som kvinnor och tjejer utnyttjar för att hämnas på killar och män som t.ex. gjort dem besvikna. Ett annat skäl skulle vara att kvinnorna och tjejerna skulle vinna ekonomiskt på det, genom att få skadestånd.

Vi vet tvärtom, genom våra jourkvinnors och jourtjejs stödsamtal och möten med kvinnor och tjejer, att det vanligaste är att utsatta inte anmäler alls. Anledningarna bakom varför hon inte anmäler kan vara många. Ofta rör det sig om en oro inför hur hon ska bli bemött och en rädsla för att andra ska få veta vad som har hänt. Det finns också en stark oro att inte bli trodd på. Många känner att de inte orkar gå igenom en rättsprocess. Andra att det helt enkelt är lönlöst då det sällan ens leder till åtal.

Ändå finns det en myt om att många våldtäktsanmälningar är falska. Myten säger att kvinnor anmäler män för våldtäkt efter att exempelvis ha ångrat att de haft sex. Hon kanske känner sig utnyttjad, ångrar sig och vill hämnas, går till polisen och säger att hon blev våldtagen. Myten säger också att han blir oskyldigt dömd och ska avtjäna ett straff i fängelse samtidigt som han förlorar sitt jobb och relationer. Alla runt omkring honom tar hennes parti och han står kvar ensam. Men detta är ett osannolikt scenario. Inte minst eftersom att utsikterna att få någon fälld för

våldtäkt är små. I de flesta fall står det ord mot ord.

Berättelse från juren: ”Jag visste att jag inte ville anmäla honom, det var min första tanke efter att jag blev våldtagen. Jag tänkte på alla jag var tvungen att berätta för, min familj, vänner, polis, åklagare och domstolen. Jag visste att de flesta inte skulle tro mig. Jag tänkte mycket på frågorna som polisen, åklagare och sedan försvarsadvokaten skulle ställa. Han var ju ingen typisk våldtäktsman, en man som samhället skulle bedöma kunde få ha sex utan att våldta. Dessutom hade jag inga bevis förutom min egen berättelse.”

Varje år anmäls det tusentals våldtäkter. Inte mycket har hänt vad gäller uppklaringsfrekvens och mörkertal det senaste decenniet. År 2024 anmäldes 10 167 våldtäkter, varav 9 165 våldtäkter mot kvinnor eller tjejer. Enligt Brottsförebygganderådet (Brå) Nationella trygghetsundersökning från 2024 anmäls cirka 10 procent av alla sexualbrott.

Det är viktigt att komma ihåg att sexualbrott är den typ av brott där mörkertalet är allra störst. Om kvinnan ändå anmäler är hon i regel medveten om vilket stort steg det innebär. Hon vet t.ex. att hon kan komma att ifrågasättas och att hon kan komma att få sitt sexualliv och sina känslor exponerade offentligt. Omgivningen kan komma att behandla henne annorlunda än tidigare. Hennes största rädsla är ofta just att inte bli trodd. Det är tyvärr väldigt vanligt att samhällets olika instanser inte tror på henne. Att anmäla en kille eller man för våldtäkt och peka ut honom som som en förövare gör att kvinnan känner ett stort personligt ansvar. Hon vill ofta inte ”förstöra” mannens liv.

Särskilt inte om det är någon hon känner.

Berättelse från jöuren: ”Efter att polisen fick höra min berättelse så fick jag frågor om hur jag kände för att bli strypt och slagen under sex. Polisen lyssnade inte på mig när jag sa att jag inte ville ha sex överhuvudtaget. De vände sig till varandra och sa att det inte var tydligt om det var en våldtäkt då sex ser annorlunda ut idag.”

I en avhandling från Göteborgs Universitet från 2018 *Blaming victims of rape: studies on rape myths and beliefs about rape* av Kerstin Adolfsson, undersöktes hur den utsatta blir skuldbelagd och hur konsekvenserna kan bli att hon inte anmäler våldtäkt eller slutar medverka i rättsprocessen. Under arbetet med hennes avhandling (mellan 2014-2018) utsattes 500 000 personer för våldtäkt och ungefär 26 700 anmälde våldtäkt. Ungefär 1 100 personer dömdes för våldtäkt. Avhandlingen visade att det framförallt beror på att den som utsätts inte blir bemött och behandlad på ett bra sätt av yrkesverksamma, bland annat inom rättsväsendet. Den som utsätts för våldtäkt har ofta en rädsla att inte bli trodd och tagen på allvar av rättsväsendet, och vill därför ofta inte anmäla. De som överväger att anmäla brottet är dessutom oroliga för att bli utsatta för ytterligare kränkningar under rättsprocessen, exempelvis genom att bli ifrågasatta eller skuldbelagda.

Nästan alla utredningar som betraktas som svaga läggs ned innan polisen vet vad som hänt. I stället för att undersöka vad som egentligen kan ligga bakom de frågetecken som finns kring en anmälan läggs ärendet ned. Denna ovisshet fungerar som en ständig bekräftelse av att det är rätt att sortera bort anmälningar. Det blir rutin att uppfatta anmälningar som grundlösa, inte minst om kvinnan eller tjejen har vissa former av problem som t.ex drogberoende, hemlöshet eller psykisk sjukdom, eller om hon inte verkar vara aktiv i att ”driva sitt ärende”. I de fall hon är aktiv i att driva sitt ärende så bedömer samhället ofta att hon gör det för

att hämnas. I praktiken betyder det att särskilt utsatta offer inte har rättsordningens skydd. Känslan av att inte bli trodd – eller budskapet att det i vart fall inte kommer att gå att få fast någon förövare – kan mycket väl vara orsaken till att kvinnan eller tjejen blir uppgiven och drar sig undan medverkan. De så kallade svaga anmälningar som polisen sorterar bort och inte utreder vidare förstärker myten om falska anmälningar i allmänhetens ögon. När ungefär 90 procent av alla anmälda våldtäkter läggs ner i brist på bevis så kan vissa uppfatta det som att denna siffra på antalet , motsvarar falska anmälningar. Men sanningen är snarare att dessa anmälningar inte har utretts alls på det sätt som hade behövts.

Myten kring den fullbordade våldtäkten

Enligt svensk lag är det inte bara oral, anal eller vaginal penetrering, det vill säga att penis förs in i mun, slida, eller anal, som räknas som våldtäkt. Det svenska våldtäktsbegreppet inkluderar även en rad handlingar som jämföras med penetration. Trots det hör vi ofta personer som borde veta bättre, till exempel poliser och andra, uttala sig om huruvida våldtäkten var ”fullbordad” eller inte.

Under 2024 var det en stor samhällsdebatt kring fullbordad våldtäkt, den så kallade snippadomen. Tingsrätten dömde en 50-årig för två fall av våldtäkt mot barn. Hovrätten friade mannen för att tjejen använde ordet snippa. Fyra av fem domare kände inte till vad snippa betydde. Hovrätten använde sig därför av den svenska ordboken som definierade ordet ”snippa” som det yttre könsorganet. Hovrätten såg därför inte övergreppen som fullbordade. I samhällsdebatten syntes många starka reaktioner. Många lyfte att domstolen borde förstått vad tjejen menade när hon använde snippa, eller att de inte kan definiera om övergreppet är fullbordat eller inte. Å andra sidan hördes också argument om att tjejen borde veta vilket ord hon skulle använda för att beskriva ett fullbordat övergrepp. Domen överklagades till Högsta domstolen, där Hovrättens dom revs upp på grund av rättegångsfel. Hovrätten fastställde därefter tingsrättens dom.

Myten kring den våldtagna kvinnan

Det finns också myter om hur en tjej eller kvinna som blivit våldtagen ska vara och bete sig. Både innan övergreppet, under tiden det sker, och efteråt.

För att bli trodd förväntas kvinnor och tjejer vara och bete sig på ett speciellt sätt. Åsikterna om hur hon ska bete sig skiftar och ändras också, vilket gör det till en omöjlig uppgift att “göra rätt”. Kvinnor och tjejer som reagerar annorlunda jämfört med vad samhället mer eller mindre öppet anser vara acceptabelt, ifrågasätts. Inte sällan anklagas dessa kvinnor för att vara medskyldiga till våldtäkten eller att ha fabricerat berättelsen.

Till föreställningen om hur kvinnan eller tjejen ska vara för att hennes berättelse inte ska ifrågasättas, hör också föreställningar om förövaren. En vanlig myt är att den hon blir utsatt utav, är en för henne okänd man eller kille – som dessutom är stark och överordnad henne. Hon ska också leva enligt samhällets normer för att anses vara trovärdig. Tjejer och kvinnor som inte motsvarar det här idealet, de som kanske varit lättklädda, utsatta för prostitution, haft erfarenheter av missbruk, som bjudit hem eller haft en relation till förövaren, eller varit berusade – de har svårt att hävda sin offerstatus.

Föreställningar om hur hon ska vara för att få räknas som ett riktigt våldtäktsoffer lägger den skuld som ska ligga på förövaren, på den

utsatta. Men eftersom inget gör att en kvinna eller tjej förtjänar att bli våldtagen – finns det heller ingenting som ursäktar förövaren. Det är därför dessa myter är viktiga att göra upp med.

Det finns även många myter kring hur en kvinna eller tjej mår och beter sig efter en våldtäkt. I den bilden ingår att hon ska vara förkrossad, gråta mycket, inte kunna jobba eller gå i skolan, ha fysiska skador och absolut inte vilja ha någon kontakt med förövaren igen. Samtidigt ser vi att de kvinnor och tjejer som uppfyller dessa kriterier, inte heller blir trodda av samhället. För om hon reagerar så, kan hon bedömas vara exempelvis för dramatisk eller psykiskt instabil.

Alla som arbetar med kvinnor och tjejer, som utsatts för sexuella övergrepp, vet att reaktionerna kan variera väldigt mycket, både under övergreppet och efteråt.

Hennes motstånd mot våldet kan också se olika ut. Många har en föreställning om hur de skulle reagera, som visar sig inte stämma med verkligheten. Många reaktioner och mycket motstånd kan också ske mer eller mindre medvetet. Många protesterar verbalt och fysiskt genom att exempelvis fly och försöka komma loss, eller genom att skrika och slåss.

Men det är minst lika vanligt att inte säga emot, att “inte göra något alls” och hålla sig passiv. En del upplever en ofrivillig frysreaktion där kroppen blir som paralyserad. Detta är också att visa motstånd och att visa att hon inte vill. Denna strategi – medveten eller ej – kan bygga på att hon försöker undvika att bli ännu värre utsatt. Bristen på fysiska och verbala protester kan också bero på att den utsatta försökt säga nej men att nejet inte respekterats, och att hon därför ger upp.

Om förövaren är någon som kvinnan eller tjejen har en relation med är det inte ovanligt att hon inte säger emot av rädsla för konsekvenser i relationen. Det kan också vara så att hon inte säger nej för att hon vet att han ändå inte skulle lyssna på henne. Det kan till exempel kännas för smärtsamt för henne att vara med om något hon själv skulle se som ett uppenbart övergrepp, att hon "går med på det" för att slippa ställas inför den insikten. Det är inte heller ovanligt att hon försöker vara inställsam och anpassa sig till honom och våldet. Detta är en strategi som hon tar till för att försöka undvika eller mildra våldet eller konsekvenserna av det.

Idag ställs det också höga krav på kvinnor och tjejer att skydda sig själva. Kommentarer om att hon borde ha överfallslarm, kunna självförsvar, eller att helt enkelt undvika att vara ute på kvällarna, är inte ovanligt.

“En vän till mig frågade mig ifall vi skulle ha sex. Jag sa nej och skrattade, för att jag blev så förvånad av frågan. Han tog av sig tröjan och tjatade om att han inte haft sex på länge. Jag sa att det inte var mitt ansvar. Han började röra min kropp och dra i mitt hår. Jag sa nog nej och sluta 100 gånger. Vi satt ändå i nästan 2 timmar där jag fick lyssna på argument om varför vi skulle ha sex tills han våldtog mig. I efterhand förstod jag inte varför jag inte bara ställde mig upp och gick, eller skrek. Men jag har insett att jag inte visste hur allvarligt det skulle bli, både under tiden och efter. När jag vände mig till skolan så sa de att jag ändå skrattade när jag sa nej och att det var svårt för honom att veta om jag sa nej eller om jag sa nej på skämt. Som att man säger nej på skämt.”

Berättelse från jouren

Precis som vi alla reagerar olika på svåra händelser så reagerar våldtagna kvinnor på olika sätt efteråt. Det går inte att se på en kvinna eller tjej om hon blivit våldtagen. Många försöker fortsätta leva sina liv som de gjorde innan. Vissa låtsas som om inget har hänt. Några mår så dåligt att de inte kan gå till jobbet eller skolan. En del får svårt med närhet. Andra hamnar i upprepade sexuell utsatthet som reaktion på våldtäkten. Vissa gråter mycket, andra gråter inte alls. Tjejer och kvinnor som blir utsatta för våldtäkt och andra sexuella övergrepp förlorar inte sällan känslan av att ha rätten att bestämma över sin egen kropp. Att kroppen blivit till ett objekt som andra använder sig av, där hennes vilja inte spelar någon roll. Att leva med den känslan kan leda till psykiska problem, såsom självskadebeteende och ätstörningar.

De vanligaste känslorna hos de stödsökande vi träffar på Roks kvinno- och tjejjourer är skam och skuld. Hon klandrar sig själv för sitt klädval, för att hon pratade med honom, inte sa nej tillräckligt tydligt eller liknande.

Myter kring våldtäktsmannen (och kring varför våldtäkt förekommer)

Det finns många olika förklaringar till varför män och killar våldtar kvinnor och tjejer. Många av dem är myter. Ofta beskrivs förövaren som psykiskt sjuk eller missbrukare.

Det har att göra med vår bild av att våldtäkt är något som sker i en mörk park, där en man eller kille överfaller en ensam kvinna eller tjej. Den generella bilden stämmer inte, även om det händer. De flesta män och killar som våldtar gör det inomhus där förövaren och offret känner varandra. Det tyder snarare på att män och killar som våldtar är sådana som kvinnor och tjejer till en början ville ha en relation med, män som de litar på och som de gärna bjuder med sig hem eller åker hem till.

”Man kunde inte se på honom att han var farlig. Vi hade känt varandra i flera år. Helt plötsligt skiftade han och tvingade sig över mig. Jag kände mig så dum, naiv och patetisk. Hur kunde jag inte se att han var farlig.”

Berättelse från jouren

En annan myt som ofta hörs är att det till största delen är män och killar med annan etnisk bakgrund än svensk som våldtar och att detta beror på att de är uppväxta i en patriarkal kultur eller med en religion som tillåter mäns våld mot kvinnor.

Vi lever i samhällen där det råder en könsmaktsordning som tilldelar män och killar tolkningsföreträde framför kvinnor och tjejer. Detta leder i sin tur till att män kan anse sig ha och även ges rätten att använda våld mot kvinnor. Svenska män och utländska män är alla påverkade av de patriarkala strukturer där en man anses ha rätt att ta för sig och bestämma över andra, speciellt kvinnor och barn.

Vi ska komma ihåg att det inte var länge sedan som en man i Sverige hade juridisk rätt att våldta sin fru utan konsekvenser. Genom äktenskapet var kvinnan hans tillhörighet, som han fick förfoga över som han ville. Våldtäkt inom äktenskapet kriminaliserades först 1965.

”Polisen sa åt mig att jag borde förstått att det här kunde hända när jag umgås med killar med invandrarbakgrund. Men jag har ju känt honom i typ åtta år! Jag blev så arg. Jag sitter ju här och anmäler! Vad spelar det för roll vem han är? Jag kommer aldrig prata med den polisen igen.”

Berättelse från jouren

Ofta beskrivs våldtäkt som ett problem som beror på mäns och killars oförmåga att kontrollera sin sexualitet. Denna myt bygger på idén om den manliga sexualiteten som en ohejdbar kraft som mannen måste få

utlopp för. Enligt denna idé måste kvinnan eller tjejen akta sig för att inte väcka mannens eller killens sexuella intresse då hon annars kan räkna med att vara tvungen att ställa upp på sex eller bli våldtagen. Exempelvis ”genom att klä sig på ett särskilt sätt” eller inte flörta. Våra intima och sexuella relationer är inte fredade zoner där vi är jämställda, utan könsmaktsordningen verkar även här. Mannen eller killen ses som överordnad och har rätt att ta för sig, medan kvinnan eller tjejen ses som passiv. Men egentligen har våldtäkt mer att göra med våld, makt och kontroll än med sexuell lust. Män och killar våldtar inte primärt av kåthet – och även om de gjorde det skulle det inte göra det okej. Män och killar våldtar snarare på grund av att de vill utöva makt och kontroll. Att de ”får” bete sig så beror på att de tilldelats makten under könsmaktsordningen som vi alla lever under.

Att beskriva våldtäktsproblematiken som ett problem som har att göra med missbruk, psykisk sjukdom, okontrollerbar sexuell lust eller med enbart icke-vita män och killar, leder till felaktiga slutsatser och föreställningen att det då finns en enkel lösning på problemet. Plötsligt gäller våldtäkterna bara vissa grupper. Men mäns och killars våld mot kvinnor och tjejer är ett problem som existerar på alla plan i samhället. Det behövs en förändring av våra attityder kring kvinnor och män för att komma till rätta med myterna och kunna se verkligheten. En viktig del i det är att motverka fördomar kring vem som är ”en riktig våldtäktsman”. Vi kan motverka fördomarna genom att sluta tro att vanliga killar och män inte gör sådant och genom att börja tro på de tjejer och kvinnor som berättar.

Myterna kring sexuella övergrepp i familjen

Sexuella övergrepp inom familjen, även kallat incest, kan vara mycket svårt att prata om. Det kan bero på att det är något av det värsta många kan tänka sig. Många som utsatts känner ofta en stor skam, trots att det inte är där skammen hör hemma. Mörkertalet för anmälningar är stort och för många dröjer det många år innan det som hänt kommer upp till ytan och talas om. Kvinno- och tjejjourerna har stor erfarenhet av att möta kvinnor och tjejer som först när de är vuxna vågar berätta vad som hänt dem i deras barndom.

Det vanligaste är att den som utsatts är en flicka, även om pojkar också utsatts. De flesta som polisanmäls är pappor, styvpappor och bröder. Det är inte heller ovanligt att förövaren är en morfar, farfar eller annan äldre manlig närstående. Det är ovanligt att förövaren är en kvinna.

När någon väl vågar anmäla övergrepp mot barn, särskilt inom familjen, är det inte ovanligt att bli misstrodd. Både barn som försöker berätta om det som hänt, och mammor som försöker berätta om vad som hänt barnen, möts av anklagelser om att berättelsen är manipulerad eller att hon är ute för att hämnas på exempelvis pappan.

Det borde förstås vara så att samhället visade förståelse för det faktum att ett barn som berättar om sexuella övergrepp inom familjen, gör det med en djup rädsla för just att inte bli trodd. Ofta har förövaren under lång tid och på olika sätt fått barnet att tro att ingen skulle tro på henne

om hon berättade, och att det är hon som kommer råka illa ut.

Tyvärr visar vuxen- och manssamhället inte alltid den förståelsen, utan reagerar ofta med just den misstro barnet är så rädd för. Berättelserna avfärdas inte sällan som resultat av livlig fantasi eller liknande. I själva verket borde varje berättelse om detta tas på största allvar - det är inte mycket ett barn har att vinna på en falsk anklagelse.

Även mammor som anmäler någon i familjen för övergrepp mot barn, möts av samma ifrågasättande. Hon kan få höra att hon kommer med dessa anklagelser för att få en fördel i en vårdnadstvist, för att skada honom och att få ensam vårdnad om barnet. Denna misstanke om falsk anmälan i samband med vårdnadstvister är en vanlig fördom, som förekommer även hos vissa poliser och åklagare som borde veta bättre. Förekomsten av en vårdnadstvist blir en faktor som verkar för en nedläggning av förundersökningen. Misstanken om att mamman kan ha manipulerat barnet gör att utredningen från början får en rejäl uppförbacke.

Det är dock inte märkligt, utan tvärtom förklarligt, att hennes misstankar om att han begår övergrepp mot barnen, uppkommer först i samband med en separation och en vårdnadstvist. För så länge förövaren har tillgång till barnet, har han också makt över barnet. T.ex. har ofta den förövande pappan eller släktingen genom hotelser, manipulationer och uppbyggande av en gemensam hemlighet skapat en "lojalitetspakt" med barnet. Först när barnet blir separerat från förövaren kan denna pakt brytas.

En annan vanlig faktor för att en anmälan faktiskt görs, är att ett äldre syskon som varit utsatt avslöjar "hemligheten" när hon ser att yngre syskon utsätts eller riskerar att utsättas. Viljan att skydda syskonen kan

dock också göra att hon inte berättar - hon känner ibland att det är bättre att hon är den som utnyttjas. Det kan alltså vara ett sätt för henne att försöka freda syskonen från att vara med om samma sak.

Eva Diesens analys av antalet anmälda våldtäkter mot barn i boken "Övergrepp mot kvinnor och barn - den rättsliga hanteringen" visar att barn som utsätts för sexuella övergrepp i familjen mycket sällan avslöjar detta medan de pågår. Även om boken publicerades 2009 så ser det likadant ut idag. De anmälningar som görs sker ofta långt efter att övergreppen skett. Övergrepp inom familjen är ofta svårare att utreda än andra sexualbrott. Bristen på bevis försvårar. Familjemedlemmen befinner sig ofta nära, och bor inte sällan under samma tak. Det kan göra att det är svårt att spara bevisningen, eller att familjemedlemmen medvetet förstör eller tar bort allt som tyder på övergrepp. Det kan också bero på att förövaren kan vara en vårdnadshavare och har kontroll och insikt över alla delar av den utsattas liv.

Inom familjen handlar det dessutom ofta om upprepade övergrepp. Att den som utsätts, utsätts för *många* övergrepp gör det inte lättare att utreda ärendet - tvärtom. När övergreppen blivit något återkommande kan det vara mycket svårt att skilja den ena händelsen från den andra i minnet, något som rättssystemet kräver för att bedöma en berättelse som tillförlitlig.

Myter om samtyckeslagen

År 2018 förändrades den svenska våldtäktslagstiftningen, den kallas även för samtyckeslagen. Det grundar sig i frivillighet, att allt annat än ja är ett övergrepp. Båda personerna har då ett ansvar att säkra att den andra vill ha sex. Det som samtyckeslagen missar att beakta är könsmaktsordningen, där män och killar är överordnade kvinnor och tjejer. Den maktobalansen leder till att kvinnor och tjejer samtycker, enligt lagens mening, men inte vill ha sex. Roks kvinnojourer och tjejjourer ser att den största gruppen kvinnor och tjejer som utsätts för sexuella övergrepp inte skyddas av samtyckeslagen. De utsätts för övergrepp av den kille eller man hon lever med eller har en relation med. Vi ser också att kvinnor och tjejer ibland också samtycker till övergrepp som en överlevnadsstrategi, för att undvika ytterligare fysiskt och psykiskt våld. Det finns också andra konsekvenser som kvinnor och tjejer kan utsättas för när de säger nej. Män och killar kan t.ex. kalla henne för saker, sprida rykten eller hämnas på andra sätt för att hon sagt nej. Därför kan tjejer och kvinnor ibland "samtycka" för att det upplevs lättare.

Samtyckeslagen inkluderar även "oaktsam våldtäkt". Det är något han kan dömas till om han borde förstått att hon inte samtyckt, något som också ger lägre straff. Att se vissa våldtäkter som något som kan göras oavsiktligt och genom att inte bestraffa det lika hårt, är något Roks ser som allvarligt. Män och killar har genom denna lagstiftning fått en ursäkt att våldta, snarare än att lagstiftningen skyddar kvinnor och tjejer som den ska.

Tro på henne

Många tjejer och kvinnor har svårt att tänka sig att de har varit med om en våldtäkt, mycket på grund av myterna kring vad en våldtäkt är och vem som kan vara en riktig våldtäktsman.

Oavsett vad en tjej eller kvinna har varit med om så är det viktigt att vi tror på henne. Det flyttar skammen och skulden från henne till honom. Ett sätt att må bättre är att få prata om övergreppet. Många kvinnor och tjejer tror att de är ensamma om sin erfarenhet och sina känslor efter övergreppet. Att bli bemött med omtanke och respekt, när hon berättar om de kränkande upplevelserna som en våldtäkt innebär, kan stärka självkänslan och lyfter ofta bort skuld-känslor.

Det viktigaste du som utsatt kan göra är att kontakta någon som lyssnar och tar emot det du har att berätta. Det viktigaste du som anhörig eller stödperson kan göra är att lyssna utan att döma, låta henne ta sin tid och ta emot hennes berättelse på hennes egna villkor. En våldtäkt skapar sår som tar olika lång tid att läka. Varje utsatt kvinna eller tjej behöver tid på sig för att bearbeta konsekvenserna av en våldtäkt. Var tydlig med att förövaren gjorde fel och att hon är värdefull, och att ingen har rätt att utsätta någon för det hon varit med om.

Roks kvinno- och tjejjourer möter kvinnor och tjejer som utsatts för våldtäkt och andra sexuella övergrepp varje vecka. Behöver du stöd? Gå in på **www.roks.se** eller **www.rokstjejjourer.se** för att söka upp en jour som passar dig.

- ”Våldtäktsmannen måste vara en invandrare för svenska män utsätter inte för våldtäkt”
- ”Hon hade ju ändå samtyckt till att bli spottad på, strypt och slagen, hur ska han veta att hon inte ville?”
- ”Det är jättelätt att få en man dömd för våldtäkt i Sverige.”
- ”Hon anmäler för att han gjorde slut med henne.”
- ”Hon hittar bara på för hon vill ha uppmärksamhet.”

Det finns myter kring våldtäkter. Denna skrift är en reaktion på alla de myter kring våldtäktsmän och utsatta som jourkvinnor och jourtjejer hör upprepas under föreläsningar på skolor och vid informationsträffar för yrkesverksamma. Föreställningarna är djupt rotade och på Roks kvinno- och tjejjourer runt om i landet möter jourkvinnor och jourtjejer varje vecka stödsökande som drabbas av dem. Myterna skadar. Kvinnor och tjejer misstänkliggörs och deras upplevelser förminskas. Roks, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, vill ändra på detta genom denna skrift. Förhoppningen är att både bidra till upprättelse för kvinnorna och tjejerna som utsatts och sprida fakta om våldtäkt.

Roks

Roks, Själagårdsgatan 8B, 111 31 Stockholm
Telefon: 08-442 99 30 | E-post: info@roks.se
www.roks.se